

Філософські науки

УДК 09. 00. 01

Теліуз Галина Станіславівна

головний спеціаліст

Державної архівної служби України

Телиуз Галина Станиславовна

главный специалист

Государственной архивной службы Украины

Teliuz Galina

Chief Specialist of the

State Archival Service of Ukraine

**ЦІННОСТІ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ ТА СУСПІЛЬСТВА. ПРОБЛЕМА
ВИБОРУ ЦІННОСТЕЙ**

**ЦЕННОСТИ В ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА И ОБЩЕСТВА. ПРОБЛЕМА
ВЫБОРА ЦЕННОСТЕЙ.**

**VALUES IN THE LIFE OF MAN AND SOCIETY. THE PROBLEM OF
CHOOSING VALES**

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню сутності ціннісних орієнтацій у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі. Присвячено осмисленню проблеми становлення системи цінностей в сучасному українському суспільстві, яке характеризується наявністю ціннісного нігілізму, невизначеністю пріоритетних цінностей, що є суттєвою перепорою економічних, політичних і духовних зрушень.*

***Ключові слова:** цінність, ціннісні орієнтації, особистість, ціннісні установки, потреба, інтерес, система цінностей.*

***Аннотация.** Статья посвящена исследованию сущности ценностных ориентаций в отечественной и зарубежной научной*

літературе. Посвячено осмыслению проблемы становления системы ценностей в современном украинском обществе, которое характеризуется наличием ценностного нигилизма, неопределенностью приоритетных ценностей, что является существенным препятствием экономических, политических и духовных сдвигов.

Ключевые слова: *ценность, ценностные ориентации, личность, ценностные установки, потребность, интерес, система ценностей.*

Summary. *The article is attributed to the up-to-date days of the official website and the foreign scientific literature. It is dedicated to the understanding of the problems of the establishment of a system of values in the current Ukrainian suspension, which is characterized by the manifestation of a significant nihilism, the underestimation of priority values, which is due to the lack of independence.*

Key words: *value, value, performance, features, value of installation, consumer, interest, value system.*

Людина сприймалася не активним творцем історії, а жорстко детермінованим елементом історичного процесу. В ХХІ ст. науки, які досліджують проблеми історії культури, орієнтовані на людину. Саме це й зумовлює зростання інтересу у вітчизняній філософській, культурологічній, соціологічній, історичній думці тощо до різностороннього осмислення духовності народу, його споконвічних цінностей, оскільки це є однією із можливостей відновити зв'язки із минулим та визначити перспективи майбутнього. Отже, проблема формування системи цінностей є більш глибокою, ніж може здатися на перший погляд.

Як філософія розглядає буття людини й розвиток її смислу життя, так і її окремий аспект – етика, у першу чергу, допомагають визначити цілі освіти, виокремлюючи й досліджуючи ті цінності, до яких у процесі освіти має бути долучена кожна людина. Так, зміст поняття «цінність»

розкривається в академічному словнику як «специфічне соціальне визначення об'єктів навколишнього світу, яке характеризує їх позитивне чи негативне значення для людини і суспільства» [1, с. 534].

Можна вважати, що на сьогоднішній день актуальним є ідеал, який орієнтує особистість на засвоєння гуманістичних цінностей. Визначна роль цінностей як організатора людської діяльності підкреслюється багатьма дослідниками в галузі філософії (А. Здравомислов, Е. Ільєнков, В. Тугаринов та ін.). Крім того, у більшості філософських і психологічних концепцій (Л. Гозман, М. Каган, С. Рубінштейн, В. Ядов) саме рівень цінностей уявляється найвищим у диспозиційно-ієрархічній структурі особистості.

У сучасних словниках категорію цінностей розглядають по-різному. Цінностями визначають явища матеріального й духовного плану, що мають позитивну значущість, тобто здатні задовольняти певні потреби суспільства чи окремої людини. Також цінностями вважають продукт (предмети чи абстрактні ідеї) активної діяльності людини, спрямованої на трансформацію особистісних смислів орієнтацій. Крім того, цінності трактують як етичні ідеали, основні переконання й цілі індивідуума чи суспільства [4, с. 57].

У наведеній інтерпретації термін «цінність» виступає синонімом таких понять, як смисл та значущість. Учений наголошує також і на тому, що практичне ставлення людини до світу полягає у виділенні нею значущих предметів, уявлень, цінностей. Життєві цінності й потреби впливають на людину та детермінують її поведінку [3, с. 130–139]. Цю думку розвиває й С. Ємакова, яка вважає, що цінності – це усвідомлені смислові утворення особистості [2, с. 176-177].

Поняття «цінності» залишається в центрі уваги аксіології, яка як теорія формувалася в зарубіжній науковій літературі в кінці XIX і на початку XX століття. Зокрема, воно як особливе поняття з'явилося у працях німецького філософа Г. Лотце, який розмежовував «істину» і «цінність».

Хоча не можна не зазначити, що ця проблема обговорювалася у філософії і раніше як проблема визначення блага (добра) і його істинності (Сократ, Платон, Аристотель та ін.). Однак, на думку Г. Лотца цінності виступають окремою категорією і відображають окреме автономне «царство».

Теорія цінностей розроблялася неокантіанцями В. Віндельбандом, Г. Ріккертом, а пізніше й американськими вченими Р. Перрі, С. Пеппером. Баденська школа не розмежовує зміст «природи і добра», який може бути розтлумачено за допомогою законів природознавства та «культури», що історично склалася, і який може бути зрозумілим лише завдяки порівняльно-історичному аналізу цінностей, які його створили, про що доводить В. Бриггер. Обидві сфери зустрічаються в оціночних актах людини, які включають цінності у світі дійсності, створюючи таким чином культурні й етичні блага.

Цінності є невід'ємним атрибутом внутрішнього світу особистості, його індивідуального буття, а також вони певною мірою наділені повторюваністю, що і розкриває їх соціальну природу. Цінності поряд із потребами та інтересами є важливим поєднуючим елементом між суспільством та індивідом. Цінності – своєрідні духовні опори, які впорядковують дійсність, привносять в неї певний смисл та оціночні моменти. Треба враховувати, що цінності, як і потреби, можуть бути матеріальними і духовними, суспільними і особистісними, пріоритетними і другорядними. Ми акцентуємо на духовних цінностях.

Потреби та інтереси здебільшого пов'язані із матеріальною стороною життєдіяльності людини, проте вони так чи інакше проходять крізь свідомість індивіда, впливаючи на його почуття, емоції, сферу бажань та волевиявлення особистості. Отже, встановлюється необхідний зв'язок між матеріальним і духовним. Через потреби та інтереси матеріальні відносини проникають у сферу духовного і навпаки, ідеї і цінності перетворюються на реальні дії людей.

Якщо зростання життєвого рівня суспільства, розширення матеріальних потреб і споживання не супроводжуються створенням достатніх умов для виявлення соціальних та духовних інтересів, то це дає об'єктивну основу для поширення споживацьких орієнтацій. У такому разі матеріальні інтереси розвиваються екстенсивно. Споживацькі орієнтації спричиняють негативні тенденції: коло потреб «відриваються» від загальнолюдських цінностей. Таке становище гальмує прогресивний поступ суспільства, унеможлиблює рішучі зміни в найближчій перспективі [2, с. 67].

Створення в сучасному українському суспільстві системи цінностей, в якій пріоритетними є цінності духовні, – складне завдання. Безпосереднє його вирішення залежить від державної підтримки цього процесу. Втім, не можна не враховувати, наскільки ускладнює процес утвердження пріоритету духовних цінностей глобалізація. В культурному житті українського суспільства внаслідок глобалізаційних процесів поширюються такі особистісні риси, як егоїзм, крайній індивідуалізм, зневага до національних особливостей, агресивність, орієнтація на бездуховні цінності [3, с. 198].

Визнання нації однією з пріоритетних цінностей через складну суспільно-політичну ситуацію в країні іноді призводить до викривлених явищ, зокрема етнонаціоналізму, який заважає інтеграції українського суспільства, формуванню неупередженої суспільної свідомості. Етнонаціоналізм спричиняє непорозуміння, дезорієнтує активну і позитивно налаштовану частину суспільства та гальмує процес становлення відповідної історичному моменту системи духовних цінностей. Подібні явища заважають усвідомленню суспільством того, що духовні цінності є цінностями єдиної української нації і утворюють стрижень національної самосвідомості. Справжні духовні цінності є національними і не можуть протистояти загальнолюдським.

В усі часи людство докладало значних зусиль задля вирішення питання задоволення власних нагальних потреб. Сучасне суспільство створило умови, в яких більшість потреб задовольняються. Проте разом із цим прийшло розуміння того, що шляхом задоволення потреб неможливо пізнати сенс життя. Цінності є транситуативними, але й змінюються з плином часу. Процес змін довготривалий: переформатується ієрархія системи цінностей, застарілі цінності втрачають значення, але не вмирають, вони можуть відроджуватись і одержувати нове «прочитання». Головне – із зміною системи цінностей світ, конкретна культура або суспільство набувають нових рис.

Література

1. Академічний тлумачний «Словник української мови»: В 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – Київ: Наукова думка, 1970–1980. – С. 534
2. Єрмакова С. С. Формування професійно-педагогічних цінностей у майбутніх учителів початкових класів: дис.... канд. пед. наук: 13.00.04 / С. С. Єрмакова – О., 2003. – 266 с.
3. Психология личности в трудах отечественных психологов. – СПб.: Изд-во «Питер», 2000. – 480 с.
4. Шеллер М. Формы знания и образование / М. Шеллер // Человек. – Вып. 4. – М., 1992. Ручка А. О. Цінності і смисли як компоненти соціокультурної реальності / А. О. Ручка // Смилова морфологія соціуму / за ред. Н. Костенко. – К., 2012. – 290 с.